OPMERKINGEN NAAR AANLEIDING VAN DE
„ATJINEESCHE SPRAAKKUNST”

VAN

K. F. H. VAN LANGEN,

DOOR

JOHAN S. A. VAN DISSEL.

De verschijning van bovengemeld werk, door het Instituut uitgegeven, is van groot belang voor de Atjineesche taalstudie. Bij het doorwerken van de „Sprakkunst” vielen mij enkele onjuistheden in het oog, waarop ik hieronder wijzen zal en, naar ik hoop, bijdragen mogen tot beter verstaan van het nuttige werk van den heer van Langen.

Wat de Schrijver alzoo over de uitspraak schrijft, schijnt zeer volledig te zijn; toch moet ik een enkele opmerking maken en wel naar aanleiding van § 20 al. 2 waarin beweerd wordt, dat:

„De einduitgang ah wordt als âh uitgesproken, wanneer de voorafgaande medeklinker een der nasalen ng of m is, bijv. singah uitspr. singâh, enz.” — Zoeken wij nu dat woord in het Woordenboek op, dan vinden wij als uitspraak singoh; dat dit geene vergissing is, blijkt uit het volgende singoh bêngoh; zoeken wij nu eens 𐌂𐌋 op, dan vinden wij als uitspraak lêmah. Deze voorbeelden zijn met vele anderen te verrijken; de boven aangegevene regel gaat dus niet altijd op.

Zoo vinden wij in § 20 al. 3 dat: „de uitgang ih wordt als ëh uitgesproken bijv. lëbih uitspr. lëbëh”; Catenius geeft echter steeds lëbéh met lange e. Nu ik hier over de e spreek, moet ik den lezer waarschuwen, dat de correctie zeer slordig is, wat aangaat de lange en korte e; om zich verdrietelijkheden te besparen, diene men wel Sprakkunst en Woordenboek goed te vergelijken.

Wij slaan nu verder maar alles over en komen op de „werkwoor-

delijke vormen"; ik zal nu blz. voor blz. nagaan en wat aan zinnen fout mag zijn vertaald, of waar minder juiste grammaticale regels worden gegeven, die trachten te wederleggen.

Op bl. 20 reg. 1 staat. „oeloen mēkalon pēt droi pēntjoeri, ik zag vier dieven,“ verwacht had men..... pēntjoeri pēt droi. Mēkalon van grndw. kalon staat niet in 't W. (Woor-denboek).

Blz. 20 reg. 9 oh tēlēs mētēmēe gēbri hormat, enz., nadat (hij hem) ontmoette, werd door hem de eerbetuiging enz. gegeven. Ik kom hier tegen op, dat de passieven zoo onnauwkeurig vertaald worden, want gē-bri beteekent niet: „door hem wordt gegeven“, dit is in tegenspraak met § 45, al. 2; dit geval komt herhaaldelijk voor, bijv. 21 12; 22 19; 23 9; enz.

Blz. 21 1: „padoem sipail jang mubēdil, eenige sipayers waren er, die van een geweer voorzien waren.“ daar padum een vraagwoord van hoeveelheid is, ligt voor de hand dat er staat: „hoeveel sipajers waren er, die, enz.“ Evengoed als bēbērapa in het Maleisch, komt padum wel voor in den zin van eenige n.l. als onbepaald telwoord, maar dan toch meestal in afhankelijke zinnen en herhaald, vrg. blz. 21, 7.

Blz. 21 reg. 3. „Pakat Brahman gē-kēmēng moeprang, de Brahmaan overlegde willende oorlog voeren.“ De Atjineesche zin deugt niet, er is geen reden voor een gē-kēmēng, we zullen maar denken aan een drukfout voor mē-kēmēng en de zin liever laten luiden: „dji moepakat Brahman mēkēmēng moeprang.“

Blz. 21 reg. 4. „Toedjoeh blas boelēn mējoeēr mēkajée, zeventien maanden lang werden zij gelast hout te hakken.“ Willen wij de Atj. zin laten staan, dan moet de Holl. zin actief vertaald worden n.l. zij gelastten hout te halen.“ Of in Atj. moet mē-joeēr in nē-joeēr veranderd worden.

Blz. 21 reg. 10 en a. p. Op de spelling nangroi en nanggroi is reeds in de aankondiging van bovengemeld werk in de Ind. Gids van Juni 1889, gewezen.

Blz. 21 reg. 15 ban jang kēhēndak, hier zou ik jang uitlaten daar kēhēndak direct uit het Maleisch is overgenomen en als subst. dienst doet.

Zonderling vind ik de opmerking in reg. 20 dat „van het stamw. „narit verhaal“, de afgeleide vorm, marit luidt en dan als voorbeeld te geven: „tēmar marit R. S. dēngon mēdēhoet dji-mēchabar, daarna sprak R. S., op ruwe wijze antwoordde hij.“

Zoeken wij narit op in W., dan vinden wij „verhaal, woord“, en verder niets, terwijl nergens marit te vinden is. Dat er tusschen na-rit en ma-rit verband bestaat, is zeker; doch het eene een afgeleide vorm van het andere te noemen, is nog al sterk. Verder is de vertaling van het zinnetje niet juist, want 1°. beteekent mēchabar niet antwoorden, doch eenvoudig „berichten, mededeelen, vertellen“ en 2°. dēngon mēdēhoet beantwoordt meer aan een tegenwoordig deelwoord: „afsnuwende“. Marit met „spreken“ te vertalen is heel goed, de zin is alzoo te veranderen in: „daarna sprak R. S. en zeide afsnuwende.“ Men moet vooral in een leerboek de voorbeelden en de vertalingen ervan zoo juist mogelijk opgeven, daar dit anders bij den beoefenaar tegenstrijdige gedachten opwekt en maakt, dat hij niet weet, waaraan zich te moeten houden.

De §§ 38 en 39 (blz. 21) zijn onjuist; wel heeft v. L. wat voor den geest gezwefd, doch er niet verder over nagedacht. Er staat n.l. in § 38 dat „het voorvoegsel pē in het algemeen de beteekenis heeft dat ten opzichte van het object, geschiedt, hetgeen door het stamwoord wordt uitgedrukt.“ Deze stelling klinkt niet onaardig, maar we hebben slechts de voorbeelden door te loopen om te zien, dat de voorbeelden niets met de stelling te maken hebben. Wat is er gebeurd n.l.? Het act. voorvoegsel mē is in het pass. pē geworden; wij hebben hier alzoo met een vorm te maken, waarvan men de weder-gade in het Bataksch aantreft n.l. „het verbreedde passief“. Ik verwijs naar de spraakkunst voor het Bataksch van Dr. N. v. d. Tuuk, waar men onder het hoofdstuk der passieven kort en bondig vermeld vindt, waar en wanneer het „verbreedde passief“ gebruikt wordt, en dat hoofdstuk zouden wij letterlijk voor het Atjineesch kunnen overnemen. Wij zullen enkele der opgegevene voorbeelden bekijken: „toewankoe djadēh bērangkat, putroi pē-ēntat oeming koewala, de vorst gereed zijnde om te vertrekken, geleidde de prinses hem (ik cursifeer) naar de riviermonding,“ alzoo is putroi pē-ēntat een pass. constructie overeenkomende met het Jav. subj. Passief, want het act. werkw. is mē-ēntat begeleiden (deze of gene), doch het verbreedde passief geeft te kennen, dat deze of gene bepaalde persoon begeleid wordt (zie v. d. T. Bataksche Grammatica § 116 blz. 117).

„ōh tēlēs bēdawi pē-ik sēmbah, daarna maakte de vagebond zijne eerbiedsbetuiging“, hoort hier niet te huis, doch wel onder § 40, waar wij ook pē ontmoeten, doch in eene andere beteekenis.

„orëng binoi njoï, sah djoedoe di hamba, doe pëka-win, deze vrouw is inderdaad mijne echtgenoot, haar vader huwde haar aan mij uit.“ Dit zinnetje hoort ook bij § 40. In de volgende zinnen zijn bijv.: „koe-pëtjère door mij gescheiden worden (op welke wijze ook)“, en „koe-pëdjoek door mij in handen gesteld (op welke manier ook)“ alle verbreedde passieven. Wie zich de moeite getroosten wil de andere opgegevene voorbeelden na te gaan, zal het bovenvermelde er op kunnen toepassen; alleen nog de volgende opmerking; op blz. 22 reg. 6 vinden wij „..... dji-joeër përasa“, dit is dezelfde constructie, zooals wij die vinden in het maleisch met soeroeh, waar, afhangende van voorafgaand object, de infinitief achter soeroeh in act. of passief optreedt.

§ 40. Zeer juist is de omschrijving, dat pë als voorvoegsel causatieve kracht heeft; onnoodig hier op andere talen te wijzen, die hetzelfde hebben; alleen is de vertaling minder juist in: „pëhoen në-pëdong kédé saboh“ door „in den aanvang richtte hij een winkeltje op“, want dan had er gestaan djipëdong. De verwarring, die er bestaat tusschen de omschrijving van në en gë in § 45 in de vertaling der voorbeelden, die wij hier en daar vinden, is nog al in 't oog vallend, — den beoefenaar zij dus voorzigtigheid aanbevolen.

§ 41. De voorbeelden en zinnen hier aangehaald behooren bijna allen te huis onder het besprokene in § 39, alzoo „verbreedde passieven“; alleen, „dji-përupa droi sang orëng binoi, hij gaf zich het voorkomen van eene vrouw“ (in W. vinden wij het zelfde zinnetje minder juist teruggeven met: hij ziet er uit als eene vrouw) hoort eigenlijk onder § 40; zoo kan alzoo § 41 vervallen.

Het actief van pëngon blz. 22 reg. 11 v. o. vindt men op blz. 21 reg. 17 më-ngon.

Blz. 23 reg. 6: „dji-pëtëpat bak anëkanda, hij deed het door zijn kind in orde maken“, dat zal voor zijn kind moeten zijn.

Blz. 23 reg. 18. Tusschen dji-joeër en bak-sjédara moet pë-tëroes uitgevallen zijn, het moet n.l. luiden dji-joeër pë-tëroes bak sjédara.

§ 43. Het invoegsel ëm als toestandswoord gekwalificeerd, is zeer juist; ik verwijs ter vergelijking naar Kern's Kawi-Studiën blz. 51. In de voorbeelden vinden wij: „M. në-tëmanjong oebak inong, enz., door M. werd gevraagd aan de vrouwen enz.“ De schrijver heeft zich hier door het voorvoegsel në laten verleiden, om den zin passief

te vertalen. Reeds in de aankondiging van dit werk in de Ind. Gids werd er op gewezen, dat *ně* niet alleen een geleden maar ook een verleden aangeeft, en dit is hier het geval, want er kan geen sprake zijn van een passief; zoo ook vindt men het zelfde in: „*habis mēkalon orēng binoi ně-tjēmětjop*, daarna zag hij eene vrouw, die reeds bezig was met naaien“. Verdere voorbeelden in de Grammatica vinden wij op blz. 33 10 v. o., 40. 18 v. o., 44. 15, 45. 13., 55. 17, 59. 3 v. o.

Blz. 24, reg. 2, hier valt te wijzen op *gě-sēmimpan* in: „*padoem oroi gě-sēmimpan doem sekalian, habis lengka*.“ ik vind dat *gě-sēmimpam* zeer verdacht; kan men hier denken aan: „*padoem oroi kě* (nadrukswijzer) *sēmimpan*, enz. enz.!!

§ 45. Hierin worden de passieven kort behandeld; aan ons zij het niet om daar meer in bijzonderheden over uit te wijden. Op het minder gelukkige „*Djohan bērdéaulat ně-mēsabda* (blz. 25. 5) is reeds in de Ind. Gids gewezen; vrg. ook het volgend zinnetje, waar *ně-iēm* geen passief kan zijn.

De voorbeelden *ně-pě-siblah agam ngon dara* (blz. 25. 10), *ně-pědjaméerajat doem na ně-brisěděkah hanterchimāt* blz. 25. 11, behooren onder het „verbreedde passief.“ *Han tēr chimāt* = Mal. *tiada tēr bilang* „niet te tellen, ontelbaar,“ is in bovenstaanden zin foutief met „zonder ophouden“ vertaald.

Blz. 25 al. 1 „Zouden, enz. enz.“ had weggelaten kunnen worden.

§ 46. Wat in deze paragraaf over *ta* wordt gezegd, is wel waar, doch de voorbeelden hebben er niets mede te maken. Er staat n.l. dat „*ta* als voorvoegsel ter uitdrukking van het accidenteel passief wordt gebruikt“; dit kan heel goed, als wij de verwante talen nagaan, doch in de vier voorbeelden, die gegeven worden, blijkt duidelijk, dat *ta* niets anders is dan de gewone verkorting van *gata* pers. vnmw. 2_e persoon enkelv., en zoo wordt het in de vertaling opgevat; 1_e zin vindt men „*ta-pěgah* door U wordt gezegd“, 2_e zin: *ta-kalon* door U worde gezien“; 3_e zin: „*ta-pěgah djinoi nanggroi di gata thans* worde door U gezegd welke Uw negory is“, 4_e zin: „*pěroemāh oeloen ho ta-ba pěloeng* waarheen wordt mijne vrouw door U weggevoerd.“ Men oordeele verder zelf.

§ 47. De zelfde verwarring die wij gevonden hebben tusschen praemis en voorbeelden, vinden wij ook hier, waar wij te doen hebben met „vormelementen ter samenstelling van het Gerundief“. Wij zullen hier niet gaan strijden of het verstandiger ware om in

een inlandsche taal al of niet van gerundief te praten, maar wij komen slechts op de voorbeelden. Reeds in de Indische Gids werd op deze § gewezen. Het is wel eenvoudiger, ligt meer voor de hand en komt ook meer met het indonesisch taaleigen overeen, om al de vormen, waarin ta voorkomt, die ta op te vatten als verkorting van gata, dan zijn toevlucht te nemen tot de onmogelijke verwringing van eene hollandsche gerundief vertaling. Van de acht voorbeelden nemen wij de 1e n.l. „Gěd Mědēhak ta-panggih kěnoi kětéaulan gětanjoi, het is goed Mědēhak hier te roepen om ons tot medgezel te dienen,“ terwijl er eigenlijk staat: „het is goed, dat gij (de aangesprokene persoon) Medehak hier roept, enz.“; in de 7e zin bijv.: wahé boedjang djinoi tadjak mé (staat er niet, doch moet uitgevallen zijn) njoi tangkoerah doewa, hé, page, thans is door U (ik cursiveer) op weg te gaan om deze beide schedels over te brengen.“ Wat een hollandsche zin! de vertaling zegt genoeg, ik behoef er niets bij te voegen.

Men kan § 47 gerust weg laten en de voorbeelden brengen onder § 48, waar betrekkelijk juist gezegd wordt: „ta wordt (ook) gebezigd om den 2^{en} persoon van den imperatief uit te drukken,“ ofschoon in „ta-ngor djinoi loen pě-chabar, hoor thans naar hetgeen ik zeg“, ta-ngor eigenlijk minder een Imperatief, dan wel een Jussief is.

§ 50. Dat ěn als infix dient, om Substantiva te vormen, laat zich wel denken; andere talen verkiezen meer het analoge vormelement achter den af te leiden vorm te plaatsen, Bat. on en an, Jav. ěn en an, enz.

Het woord „soeroeng“ blz. 27 reg. 5 v. o. in den zin van „omkoopen“ vindt men niet in W.

Blz. 28. 6 v. o. Sěrětoes honderd, staat niet in W.

§ 52. Over ba zij hier alleen opgemerkt, dat het gebruik ons doet denken aan het mal. běr in sommige gevallen, bijv. běr sigěra = děngan sigěra; zoo ook vinden wij het gebruikt, waar wij in het Javaansch eene qualit. voluntatief toepassen. Vergelijk hierbij ook het Bataksche ba als uitroep.

Bijv. blz. 29. 9: „měng han dji-pěri, ingat ba-těhat, als hij het niet beslist, denk er toch ten zeerste om, enz. In dit zinnetje vinden wij ook het naakte stamwoord als Imperatief optredend, waarop v. L. niet gewezen heeft.

§ 53. Si in dit geval doet ons denken aan het Madureesche sè, Jav. sing, vooral in het voorbeeld: ta-kěhěn djinoi ngon siběnar = Mad. satéyah dibiknah ngotjak sè běnděr,“

§ 54. De voornaamwoorden zijn voldoende behandeld, wij hebben slechts op een paar zinnen te wijzen; op blz. 30, 18 is het woord voor „halen, mé bijv.“, tusschen djak en aněk uitgevallen in den zin: „oeloen toewan kěměng djak aněk adoeën oeloen toewan, want de vertaling luidt „Ik wil het kind mijns broeders gaan halen.“

Over den vorm: „Kée koedjak kěnan“ blz. 30 reg. 10 v. o. is al in de Ind. Gids gesproken en gewezen op het analoge Jav. akoe dak-loenga.

In „gětanjoi singāh tadjak oe-pěkan“ vertaald met: „morgen gaan wij (incl.) naar de markt“ vergelijkte men ta-djak, met § 55^b, 30. blz. 31, 16.

Blz. 31, r. 3 v. o.: „Voor het werkw. voorkomende, loost ka h de h en wordt dan als een voorvoegsel daaraan vastgehecht“ staat er: ik verwijs naar het analoge djih en dji.

§ 57 al. 2 is al heel zonderling, wanneer beweerd wordt, dat ně en gě beschaafd het Subjectief Passief 3^e persoon vormen en dan als voorbeeld wordt gegeven: „Těkoe ka ně-těka, de Těkoe, hij is gekomen.“ Het is niet juist, als men ně-těka, voor een passief en wel Subject. Passief 3^e persoon moet houden. Het zelfde fraais over het Subjectief Passief, maar nu in het meervoud, vinden wij op blz. 32, laatste al.

§ 59. Het noemen van personen bij den rang of titel of bloedverwantschapsgraad is echt indonesisch en niet direct specifiek atjeesch.

Op blz. 35, 3 vinden wij oeloenta; is dit soms een samenstelling van oeloen-kita? De zin luidt: „déaulat toewankoe sjahi-alam déaulat oeloenta jang těhat hina dina“ en is vertaald met: „Zijne hoogheid de toewankoe de vorst der wereld is de gebieder van mij, die zeer arm en gering is; — is het eigenlijk niet: „.....de gebieder van ons“!! Het is slechts eene opmerking, die ik voor beter geef.

Blz. 34, 2 v. o. Kětjihik kamponghoofd, W. geeft, Kětjěhik, zoo ook blz. 35, 1 waar tjihik staat en W. tjěhik opgeeft.

§ 60. Het herhalen van het persoonlijk vrnw. in zinnen, hangt met [propositief en intensief samen; vrg. wat er al vroeger over gezegd is.

Blz. 36. Het woordje po voor de vorming der zelfst. bezitt. vrnw. doet ons denken aan de Mal. poe in bijv. ampoenja.

§ 65. Over de vragende voornaamwoorden wordt gezegd dat soi en toh dienen om naar personen te vragen in den zin van

wie en welke en als voorbeeld vinden wij dan: „bak tēmpat toh, op welke plaats“. Dat is dus in tegenspraak met de stelling. De kwestie is anders heel eenvoudig; toh is n.l. in gebruik, waar wij naar één uit een aantal vragen, te vergelijken met Mal. mana, Jav. ěndi, Mad. kammah, enz. — Soi is als vraagwoord naar personen in gebruik. De tweeklank in soi schijnt toch niet sterk geprononceerd te zijn daar wij bijv. sōh in andere handschriften vinden.

Siri, dat „welk“ bij plaatsen zou aangeven (blz. 37, 4 v. o.) komt zoo goed als niet voor, zoowel in de Chrest. als in de handschriften, die ik doorgelezen heb; in de Chrest. vind ik het bijv. alleen op blz. 134, 21, waar sprake is van vechtenden, er volgt dan. „Siri jang mēnang nibak doewa welke van de twee heeft gewonnen.“ Hier slaat het dus op geen plaats.

§ 66. Het reflexif droi, doet ons denken aan droinē gij, analoog aan het Mad. dibiknah en baknah (voor abaknah).

Wij vinden op blz. 38, 4 v. o. tēgētīt, en het geheele woord vinden wij in W. n.l.: „tēgētīt of tērgētīt“, wij hebben dus hier met eene affeiding van gētīt of eigenlijk van tit te maken.

Bl. 41, 18 pēloepoek mata vindt men in W. op pēloempoek. Het wegvallen en verschijnen van nasalen op het eind van voorlaatste lettergrepen is een al te gewoon verschijnsel in talen; zelfs in onze europeesche talen vinden wij voorbeelden er van, de burgerman spreekt toch ook bij ons van „planzier“ en „kombaal“ voor „pleizier en kabaal“, enz.

Blz. 43, 15 mērgōh W. geeft op mērgōeh.

Blz. 43, 16 v. o. palēs W. geeft op palis terwijl Chrest. 103, 13 palih spelt, dat tot de uitspraak anders niets afdoet.

Blz. 43, 4 v. o. tēlēs. In W. vindt men „lēs of tēlēs“; in andere Atj. stukken vond ik steeds lēhēs of lēlēs.

Blz. 44, 15, nēēr, het woordje ēr „zien“ staat niet in W.

Blz. 45, 16 v. o., oebak pēkērdjaän jang miskil jang han hasil goerēe kira, is niet juist vertaald met: „Wat het moeilijke werk betrof, dat niet door de leermeesters kon worden beëindigd“, er staat: „wat het moeilijke werk betrof, dat niet slagen kon, volgens de meening van den leermeester.“

Blz. 45, 14 v. o. mēmboeni voor „zich verbergen“ staat niet in W. Is het soms een drukfout voor njēmboeni en dan zoo direct uit het maleisch overgenomen?

Blz. 45, al. 2. Over Sam in Sam-lakoi, enz. is reeds in de Ind. Gids gehandeld.

Blz. 45, 4 v. o., „hanatara” zonder wedergade, van grndw. tara, niet in W.

Blz. 48, 5. Sprekende over de plaats der Adjectiva, die, zooals in het Indonesisch, steeds achter de Substantiva komen, wordt er gezegd: „Vóór het betreffende woord geplaatst duiden zij een Comparatief aan.” De voorbeelden zijn heel aardig met comparatieven vertaald, maar de geachte schrijver heeft over het hoofd gezien, dat daarin wat te compareeren viel, want stel dat er alleen stond: oetoes orëng Atjěh” dat zal men wel te vertalen hebben met: „de Atjeër is bedreven”, doch „niet bedreven” of „meer bedreven”. Hier hebben wij met een gewoon indonesisch verschijnsel te doen, n.l. dat adjectiva vooropgaan wanneer ze zelfstandig optreden; in de gegevene voorbeelden zit de comparatief in nibak, ons dan, Mal. dari pada, Jav. lan, karo, enz. Men ga maar de voorbeelden na in de Grammatica.

Blz. 52, 7, dji-tinidjak zal wel dji-tim-djak moeten zijn.

Blz. 53, 3°. „bék of ook wel béq, toch niet, opdat niet.” Het is heel eenvoudig het woordje om de „vetatif” uit te drukken, en staat als negatie tegenover sopaja vrg. § 113, 4°, zooals in 't Jav. ádjá tegenover soepájá.

Blz. 53, 10, pitán bestaat uit nadrukswijzer pi + tan als negatie.

Blz. 53, 5 v. o., „rajut, groot” staat niet in W.

Blz. 53, 5 v. o., „grndw. njoem, voelen, smaak hebben” staat niet in W. Het eigenlijke grndw. zal wel tjoem zijn.

Blz. 54, 16. In „ta-oesaha bak gěd” hebben wij met een Qual. Vol. te doen, door bak; „ta-pědoek bak gědj oelée dji, Leg zijn hoofd goed” is een analoog voorbeeld.

§ 102, 2°. „pané ôh nědjak, wanneer is hij gegaan”, èn Atj. zin èn vertaling zijn apocrief, vrg. wat over pané gezegd wordt § 100, 1°.

Blz. 55, 2 v. o. tusschen ôh lěs en boer moet „padjoeh, eten” staan.

§ 105, 1° en 2°. Het verschil tusschen oe en oebak is gelijk aan het Mal. ka en kapada. Zie Klinkert's uitmuntende Mal. Spraakkunst.

Blz. 58, 13 v. o. mětēměng moet zijn nětēměng.

Blz. 60, 10°. těrěk vrg. § 103, 8°.

§ 116. Vrg. wat ik reeds over het Comparatief zeide op blz. 48, 5.

Ondanks de aanmerkingen, die ik maakte, is de Grammatica zeer goed te gebruiken, en vooral de schat van voorbeelden zal menig Atjeh-ganger, 't zij officier of ambtenaar, er toe verlokken het boekje in handen te nemen.

Ik laat nu enkele opmerkingen over het eerste gedeelte van de Chrestomathie volgen; eene volledige lijst van aanmerkingen hierop, heb ik op verzoek van het bestuur ter beschikking van den auteur gesteld. Met den schrijver in de Indische Gids ben ik het volkomen eens, dat de interpunctie in de transcriptie ongelukkig is, doch met geduld is daar wel door te komen.

Op blz. 66, 6 v. o. staat „(ngiëng?)“, de corrector schijnt hier getwijfeld te hebben. Zoeken wij den text op, dan vinden wij voor dat woord in mal. karakter mǝng (blz. 95, 13) en de vertaling geeft „zien, bespeuren“; het is dus een uitgemaakte zaak, dat de text fout is en er „ngiëng, zien, gadeslaan, bezichtigen“ moet staan, een woord, dat goed in de vertaling past en wij bijv. nog vinden op blz. 107, 21 „tǝ-ngiëng toelang ǝngkoet mǝtimoen en de opgestapelde vischgraten waren zichtbaar.“

In dit voorbeeld is tǝ-ngiëng een zoogenaamd Accid. passief, terwijl mǝtimoen van grndw. timoen = mal. timboen niet in W. staat, zie nog bl. 106, 23.

Blz. 67, 3 v. o. „Hé jongere broeder, enz.“ moet zijn „hé oudere broeder,“ in den text staat „wahé polim“ en niet „wahé adocǝn.“

Blz. 69, 8 „zonder ophouden“ moet zijn „zonder weǝrga.“

Blz. 70, 15 en 17 vindt men dǝh ta, een vreemden vorm voor dǝh, en de zin waarin het staat n.l. „mi-djinoi djak oedǝhta, kom laat ons daarheen gaan (70, 16)“ is ook al vreemd, want wij zouden in alle gevallen verwachten „djinoi mi-djak oedǝhta“ (vrg. de text op blz. 97, 10) en niet mi vóór djinoi. In W. vinden wij ook geen dǝhta, en ta als nadrukstoevoegsel herinner ik mij niet ooit ontmoet te hebben; schuilt hier soms een fout in?

Blz. 70, 3 v. o. roi vertaald met „jaar“ zal wel „dag“ moeten zijn van oroi.

Blz. 70, 7 en 3 v. o. ǝn niet in W. Vrg. Pijnappel Mal. Woordenboek. Vergelijken wij den text, dan vinden wij op blz. 97 reg. 15 eerst an en later reg. 19 ngon, beide in bijna gelijken zin; is hier aan drukfout te denken?

Blz. 72, 13 mǝhoi moet zijn nǝhoi.

Blz. 73, 1 staat, „opdat geen straf over U kome” moet zijn. „fop mij niet.”

Blz. 77, 6 v. o. „Er zit bedrog onder, enz.” moet zijn: „Zij gelijken op elkaar, (doch), enz.”

Blz. 79, 3 v. o. „Wilt noch hier, noch daar naar luisteren, enz.”, moet zijn. „men kan U in deze of gene klacht niet vertrouwen, enz.”

Blz. 84 2 v. o, „Komt thans dichtcr bij”, moet vervallen, staat niet in den text.

Blz. 90, 3 Tusschen „Klapperboom” en „vermaard” is in de vertaling een zin uitgevallen. Vrg. de text.

De texten, waarvan vertaling en transscriptie bestaan, zullen wij nu behandelen, en hier en daar onze opmerkingen meêdeelen.

Blz. 95, 10 sara moet zijn sira.

” ” 13 mǝng ” ” ngiǝng.

” 96, 18 hoedib W. geeft hoedip.

” ” 20 kap ” ” kab.

” ” 22 گادوه ” ” گادوه

” 97, 5 مؤكبر ” ” مكبر

” ” 17 جمالا ” ” جملا

” 99, 14 تيغكوي ” ” تيغكول

” ” 22 براكه ” ” برکه

” 100, 3 dji-ngadœ, die ng in ngadœ is wel vreemd.

” 100, 6 تفكه moet zijn تفه

” ” 21 lom had men hier beter weggelaten.

” 101, 1 فتیه W. geeft فتیه

” ” 5 مسکيه ” ” مسکي

” ” 21 سليح ” ” صالح

” 102, 1 تموغ ” ” تاموغ

” ” 8 تفكه moet zijn تفه

” ” 21 تمرقس moet één woord zijn n.l. ta-mërëpas.

” 103, 4 درة transcr. geeft drah niet in W., doch kan wel „darah bloed”, bedoeld zijn.

” ” 6 غنغ „kraanvogel” niet in W.

” ” 19 تجوبا moet één woord zijn n.l. ta-tjoba.

” 104, 2 تي niet in W., of moet ثي zijn, dat zeer goed kan.

” ” 2 ماري niet in W.

- Blz. 104, 8 عن vrg. blz. 97, 15.
 " " 20 لكو W. geeft
 " " 22 كداغ niet in W.
 " 105, 5 امن W. geeft
 " 106, 3 وي zie in W. op
 " " 8 عاعور niet in W.
 " " 10 تر zal wel تي of في moeten zijn.
 " " 20 سينجا vrg. W. en de beteekenis in den text!?
 " " 23 تمون timoen niet in W. = mal. timboen.
 " " 23 يوب W. geeft
 " 106, 24 مومديق W. geeft "donzig" en Vert.: glanzend er uitzien."
 " 107, 6 بك moet zijn
 " " 20 verg. dit met de vertaling.
 " " 21 ثنيوه moet zijn ثنيوه van pioeh wachten.
 " 108, 12 en 17 ننتة niet in W.
 " " 21 سارا in plaats van sirá.
 " 109, 7 لجر W. geeft
 " " 9 سيفكا niet in W.
 " " 10 (كا) اوبه n. i. W. vrg. voor beteekenis de vertaling.
 " " 13 چوغ top van een boom" ni. W.
 " " 18 گلن n. i. W.
 " " " كيو voor
 " 110, 14 كفنيه n. i. W.
 " " 14 Op deze hoogte moet wat uitgevallen, vrg. de vertaling.
 " 111, 3 تاوك W. geeft
 " " 5 تتغ W. " تتغ
 " 112, 6 كوچغ moet zijn
 " " " bak staat hier al zeer vreemd in den zin.
 " " 14 قومنا n. i. W.
 " " 22 مچهي " " "

De raadsels op blz. 113 zijn niet onaardig, ze gelijken allen op de Maleische, Javaansche, enz. raadsels, die wij hier en daar gepubliceerd vinden.

De 2^e (blz. 113, 7) is lief: "Twee menschen kunnen niet twisten in dood en leven (اُدي) n. i. W., ik vat het op اوديف op), zij worden niet kwaad, al wordt de (een) op het gezicht geslagen en zijn kleet stuk gescheurd, zij houden hoe langer hoe meer van elkaar, meer dan ooit is geweest," het antwoord daarvan luidt: "Moeder en kind." Zoo iets geeft een hoog denkbeeld van de beschaving van de Atjéërs.

De laatste op blz. 114 zegt: "Dat vingers heeft, heeft geen voeten, en dat voeten heeft, heeft geen vingers", antwoord "een jas en een broek."

Het verhaal van "Banta Baransah, de gelukkige zonder gelijken", is zeer aardig en doet ons wel denken aan de verhalen uit de 1001 nacht. Ik hoop later in een afzonderlijk stuk dit verhaal te behandelen.

Hiermede eindig ik, in de hoop dat deze enkele opmerkingen dienen mogen tot bevordering van de Atjineesche taalstudie.

LIJST VAN ERRATA VOORKOMENDE IN DE "BIJDRAGE OVER DE AFDEELING KROË." (Zie Bijdragen, 5^e R. IV, blz. 515.)

- Blz. 519, 4^e regel van boven *staat*: 60° Z.B.; *moet zijn*: 6° Z. B.
- " 521, 12^e regel van boven *staat*: Amboeli; *moet zijn*: Amboelio.
- " 521, 12^e regel van boven *staat*: Oelok Pandan; *moet zijn*: Ollok Pandan.
- " 522, 2^e regel van beneden *staat*: Negara Baten; *moet zijn*: Negara Batin.
- " 524, 7^e regel van beneden *staat*: Hillien Roeboeh; *moet zijn*: Hillian robok.
- " 524, 7^e regel van beneden *staat*: Pg Limon Koentji; *moet zijn*: Pg Limou Koentji.
- " 524, 6^e regel van beneden *staat*: Antati; *moet zijn*: Antatei.
- " 525, 1^e regel van boven *staat*: Wei-Andersman; *moet zijn*: Wei Anderoman.
- " 525, 8^e regel van boven *staat*: Loengkoeng atoe; *moet zijn*: Loengkoeng Asoe.
- " 525, 12^e regel van beneden *staat*: Bahwei (marga Liwa), negri Ratoe en Wei-bëtanding (marga Soekau) onderafdeeling Ranaudistricten in het Ranaumeer ontlast; *moet zijn*: Bahwei (marga Liwa) negri Ratoe en wei Bëtanding (marga (Soekou) loopt en zich nabij de doesoen Kotta batoe (onderafdeeling Ranoudistricten) in het Ranoumeer ontlast.
- " 525, 9^e regel van beneden *staat*: Tjoeroep Oelok Ketoeboeng; *moet zijn*: Tjoeroep Ollok Ketoeboeng.
- " 526, 12^e regel van boven *staat*: Wei Pintin; *moet zijn*: Wei Pintou.
- " 527, 10^e regel van boven *staat*: Wei-Magrei; *moet zijn*: Wei magnei.
- " 527, 12^e regel van boven *staat*: Wei-Menangga; *moet zijn*: Wei mēnanga.

Blz. 527, I. Staatskundige Indeeing.

De afdeeling is thans verdeeld in 21 districten (margas)
etc. lees:

De afdeeling is thans verdeeld in 21 districten (margas)
en de op zich zelf staande Pasar Poelou Pisang en wel:
Poegoeng-malaja; Poegoeng Bandar; Poegoeng Tampak;
Wei Sindi; Panggawa-Lima-Oloe; Panggawa-Lima-tengah;
Panggawa-Lima-Ilir; Pasar Kroë; Wei napal; Tenoem-
bang; Ngamboer; Ngaras; Bengkoenat; Blimbing; Oeloe
Kroë; Liwa; Kembahang, Boewei Kanjangan (Batoe Berak);
Boewei Bëloengoe; Soekou en Soewo.

- " 528, 5^e regel van boven *staat*: Pedaka; *moet zijn*: Pedada.
- " 529, 9^e regel van beneden *staat*: Soewe; *moet zijn*: Soewo.
- " 530, 9^e regel van beneden *staat*: negeri Batoe; *moet zijn*:
negeri Ratoe.
- " 533, Staatsblad 1872 n°. 905; *moet zijn*: Stbl. 1872 n°. 205.
- " 537, 15^e regel van boven *staat*: 11 februari 1858; *moet zijn*:
11 februari 1878.
- " 541, 12^e regel van beneden *staat*: eene soort boeboer (keboe);
moet zijn: eene soort boeboer (kekoe).
- " 542, 6^e regel van boven *staat*: bëmbang; *moet zijn*: bimbang.
- " 549, 20^e regel van boven *stuat*: harta benasoh; *moet zijn*:
harta binatok.
- " 550, noot 1: en semendo sjambat soembei; *moet zijn*: semendo
tjambor soembei.
- " 551, 12^e regel van boven *staat*: tjambar soembei; *moet zijn*:
tjambor soembei.
- " 561, 3^e regel van boven *staat*: batoe sengei; *moet zijn*: batoe
singei.
- " 561, 13^e regel van beneden *staat*: tjelor mais, tjelor malikas;
moet zijn: tjelor mait, tjelor malikat.
- " 562, 11^e regel van boven *staat*: tjelor mais; *moet zijn*: tjelor
mait.
- " 562, 18^e regel van boven: idem.
- " 562, 13^e regel van boven *staat*: tjelor malikas; *moet zijn*:
tjelor malikat.
- " 563, 15^e regel van beneden *staat*: tjelor mais; *moet zijn*:
tjelor mait.
- " 564, 15^e regel van boven *staat*: pat en woloe; *moet zijn*: pak
en waloe.

- Blz. 564, 19^e regel van boven *staat*: 60 is sawi, 120 sewidak;
moet zijn: 50 is sawik, 60 sawidak.
- " 564, 2^e regel van onder *staat*: bēlah; *moet zijn*: bēlahan.
- " 565, 1^e regel van boven idem.
- " 565, 3^e " " " idem.
- " 565, 4e " " " idem.
- " 565, 3e en 4e regel van boven *staat*: rēkok; *moet zijn*: rikoh.
- " 565, 14e regel van boven *staat*: anak majoh; *moet zijn*: anak majou.
- " 565, 18e regel van boven *staat*: sanga penjilokan; *moet zijn*: sanga panjeloekan.
- " 565, 4e en 5e regel van beneden *staat*: kètèk; *moet zijn*: ketik.
- " 565, 1e, 2e en 3e regel van beneden *staat*: anakoeteloek, anakoetelak, singa soeka; *moet zijn*: anaktelak en sanga soeka.
- " 567, 11e regel van beneden *staat*: wajah; *moet zijn*: wajah.
- " 567, 9e regel van beneden *staat*: sesembeï; *moet zijn*: tatimbei.
- " 568, lees in plaats van wolo en hari: waloe en rani.
- " 569, 1^e regel van boven *staat*: semawas ballah; *moet zijn*: semawas balak.
- " 569, 9^e regel van boven *staat*: sedjero; *moet zijn*: sedjeroe.
- " 571, 23^e regel van boven *staat*: boeasoh; *moet zijn*: boearoh.
- " 573, 1^e regel van beneden *staat*: sedjoro; *moet zijn*: sedjeroe.
- " 576, 2^e regel van beneden *staat*: retak redip; *moet zijn*: retak ridip.
- " 577, 12^e regel van beneden *staat*: singkiran; *moet zijn*: tingkiran.
- " 577, 3^e regel van beneden *staat*: antak; *moet zijn*: antok.
- " 577, 16^e regel van beneden *staat*: bibik; *moet zijn*: bebik.
- " 577, 1^e regel van beneden *staat*: djantoen djangan; *moet zijn*: djan toendjangan.
- " 578, 14^e regel van beneden *staat*: taloem soerak; *moet zijn*: taloem soerok.
- " 581, 11^e regel van boven *staat*: njempa oerak; *moet zijn*: njampak oerak.
- " 580, 13^e regel van boven *staat*: tambakau *moet zijn*: tambakoe;
- " 583, 10^e regel van beneden *staat*: tetikar; *moet zijn*: tetigkan.
- " 584, 1^e regel van boven *staat*: poepou; *moet zijn*: poekou.
- " 593, n°. 9 Sarang oeloe Wei Tijas of korrak gedang; *moet zijn*: Sarangoeloe wei Tijas of korrok gedang.

Blz. 600, Rechtspraak:

- In de afdeeling wordt nog recht gesproken volgens de adat, waarbij als leiddraad gebezigd wordt de Oendang oendang Simboer tjaja, waarin alle voorvaderlijke instellingen beschreven zijn; *moet zijn*: In de afdeeling wordt nog recht gesproken volgens de adat, waarbij als leiddraad gebezigd wordt de oendang-oendang Simboer Tjaja en eenige niet beschreven voorvaderlijke instellingen.
- " 604, regel 19 van beneden *staat*: in civiele zaken; *moet zijn*: en civiele zaken.
- " 605, regel 21 van beneden *staat*: Titi sebasang; *moet zijn*: Parpati sebatang;
- " 605, regel 8 en 4 van beneden, idem.
- " 605, regel 4 van beneden *staat*: Siamboeran Tjahja; *moet zijn*: Simboer Tjaja.
- " 607, 17^e regel van boven *staat*: belis, *moet zijn*: belit.
- " 607, 17^e regel van beneden *staat*: merom limas; *moet zijn*: hamërom limas.
- " 607, 7^e regel van beneden *staat*: sengkala; *moet zijn*: sekelah.
- " 607, 2^e regel van beneden *staat*: panggan; *moet zijn*: panggar.
- " 610, 2^e regel van beneden *staat*: sija lalap; *moet zijn*: sija lalak.
- " 611, 2^e en 5^e regel van boven, idem.
- " 618, 13^e regel van boven *staat*: sedoedoewan; *moet zijn*: sedoedoewajan.
- " 624, 15^e regel van beneden *staat*: boeboer tabat gandjoeng; *moet zijn*: boeboer tabag gindjoeng.
- " 624, 13^e regel van beneden *staat*: siwok soewa kentja; *moet zijn*: siwok soewa kintja.
- " 624, 11^e regel van beneden *staat*: oelolot; *moet zijn*: oelot oelot.
- " 524, 2^e regel van beneden *staat*: moranei; beter meranei.
- " 625, 8^e regel van boven, idem.
- " 625, 11^e, 12^e en 13^e regel van boven *staat*: tarik; *moet zijn*: tari.
- " 625, 18^e, 20^e en 33^e regel van boven *staat*: moranei; beter meranei.